

Decembar je definitivno obeležen skandaloznom izjavom ministra odbrane Bratislava Gašića da „*voli novinarke koje lako kleknu*“, kao i onim što je nakon te izjave usledilo. S jedne strane, predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić najavio je da će ministar odbrane zbog svog ispada biti smenjen, što jeste važno jer označava stvaranje jedne nove klime u Srbiji, klime u kojoj se za seksističke i diskriminatorne izjave odgovara, makar politički. Ono što, međutim, nije bilo dobro, jeste činjenica da se sa smenom ministra Gašića, dalje od njene najave nije otišlo. Ono što takođe nije bilo dobro jeste to što smo bili svedoci neprimerene sekundarne viktimizacije napadnute novinarke, koja je, u izjavi koja je stigla iz kruševačkog odbora SNS-a, optužena da je za novčanu naknadu „*instruisana da isporovocira ministra*“, a istovremeno izložena i najprizemnijem i vulgarnom zlostavljanju, uvredama i pretnjama na društvenim mrežama. SNS se jeste ogradio od navoda svog kruševačkog odbora, ali je nakon Gašićeve izjave postalo više nego očigledno da u Srbiji nisu razvijeni mehanizmi zaštite od sekundarnog zlostavljanja na društvenim mrežama, što nužno ima za posledicu jačanje osećaja nebezbednosti i ugroženosti kod novinara. Ovaj slučaj je pokazao izostanak empatije i solidarnosti u dobrom delu društva. Pravni tim B92 podneo je nadležnom tužilaštvu krivičnu prijavu protiv odgovornih za zlostavljanje i mučenje novinarke na društvenim mrežama. Ukoliko bi tužilaštvo odlučilo da po ovoj prijavi pokrene postupak, to bi bio prvi slučaj „sajber“ zlostavljanja novinara koji bi se našao pred sudovima u Srbiji, čime bi, i bez dugotrajnih i teških izmena zakona, mogao biti kreiran mehanizam zaštite ne samo novinara već i drugih koji su izloženi sekundarnoj viktimizaciji na društvenim mrežama.

U decembru je javnosti predstavljen i Izveštaj Saveta za brobu protiv korupcije o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga. Ovo je treći izveštaj istog tela koji se odnosi na medijsku sferu. Prethodni su bili objavljeni u septembru 2011. godine i februaru 2015. godine. Izveštaj se bazira na informacijama koje je Savet pribavio od 124 državnih organa, organizacija, fondova, javnih preduzeća, privrednih društava sa većinskim državnim kapitalom, kao i organa lokalne samouprave, o uslugama marketinga, oglašavanja, PR uslugama, uslugama promotivnih i medijskih kampanja, uslugama izrade i održavanja veb sajtova, sponzorstvima, donatorstvima i poslovno-tehničkoj saradnji sa medijima, ugovorenim i realizovanim počev od 2011. do kraja 2014. godine. Analizom dostavljene dokumentacije utvrđeno je da je za pomenute usluge u posmatranom periodu utrošeno 60,9 miliona evra, a projekcije Saveta su, ako bi se uzorak proširio na celu Srbiju, da je potrošeno čak 800 miliona evra. Ako se uzme u obzir da u posmatranom periodu celokupna vrednost tržišta oglašavanja po godini nije prelazila 160 miliona evra, dolazi se do zaključka da je

javni sektor najveći finansijer medija u Srbiji, te da pružaoci medijskih usluga najviše zavise upravo od javnog sektora, kao apsolutno najdominantnijeg igrača na tržištu oglašavanja i medijskoj sceni Srbije uopšte.

U ovom našem izveštaju ukazujemo da je trebalo da zabrana neposrednog budžetskog finansiranja medija, obavezna privatizacija i projektno sufinansiranje omoguće da se javnim sredstvima u medijskoj sferi umesto kupovine političkog uticaja isključivo u interesu oligarhija na vlasti, finansiraju sadržaji od javnog interesa koji nisu nužno komercijalni. Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije pokazuje da je problem kupovine uticaja na javno mnjenje javnim sredstvima, a zarad nečijih privatnih interesa, problem koji je daleko širi od direktnog budžetskog finansiranja medija, i da se neprimereni uticaj ostvaruje na niz drugih, kreativnih načina. Preporuke Saveta za borbu protiv korupcije insistiraju na zakonodavnom okviru koji bi uspostavio jasna merila za ocenu opravdanosti i svrsishodnosti oglašavanja institucija javnog sektora, zabranio javnim preduzećima zaključivanje sponzorskih ugovora i doniranja javnog novca. Savet, takođe, predlaže i izmene zakonodavnog okvira kojima bi se posredničke agencije isključile iz poslova vezanih za oglašavanje državnih organa.

Podsećamo da smo i u ovim izveštajima često ukazivali na neophodnost regulacije oglašavanja institucija javnog sektora, kako u interesu transparentnog i odgovornog trošenja javnog novca, tako i u cilju nediskriminatornog tretmana medija kao prenosilaca oglasnih poruka. U tom smislu, Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije trebalo bi iskoristiti pre svega za otvaranje najšire javne debate o pravcu akcija kojima bi se ova materija napokon, na zadovoljavajući način, pravno uredila.

U kontekstu beogradskog konkursa, na kome je 23 od ukupno 45 miliona dinara dodeljeno RTV Studio B, bavimo se i projektnim sufinansiranjem. U tom konkretnom slučaju, projekte je razmatrala konkursna komisija u kojoj nije bilo predstavnika najvećih novinarskih i medijskih udruženja, iako su ona uredno poslala svoje predloge za članove. Da sve bude još gore, jedan od članova komisije bio je novinar nijednog drugog medija do „srećnog dobitnika”- Studija B. Rešenje o dodeli sredstava je samo formalno obrazloženo, i ne sadrži razloge na kojima se bazirao izbor projekata. Sve ovo u direktnoj je suprotnosti sa odredbama Zakona o javnom informisanju i medijima. Iznos opredeljenih sredstava pobuđuje sumnju da je konkurs zapravo i raspisan samo da bi se novac dodelio novim vlasnicima Studija B, a slične sumnje javile su se i povodom dodeljivanja sredstava u Kruševcu i Kragujevcu. Naime, RTV Kruševac je prodat za iznos od 14.000 evra Radoici Milosavljeviću, a RTV Kruševac, sa novim vlasnikom po okončanju privatizacije, dobio je na konkursu sredstva u iznosu od 2.100.000 dinara, što je nešto više od 17.000 evra. Od

ukupno sedam projekata na kruševačkom konkursu, četiri su dobila sredstva, a sam RTV Kruševac dobio je četiri puta više sredstava od svih ostalih dobitnika zajedno. U Kragujevcu je konkurs najpre raspisan, pa poništen, a potom je rebalansom gradskog budžeta već privatizovanoj RTV Kragujevac, čiji je vlasnik takođe postao Radoica Milosavljević, dodeljeno 30 miliona dinara po osnovu subvencija, opet u direktnoj suprotnosti sa Zakonom o javnom informisanju i medijima.

U ovom izveštaju bavimo se pitanjem kako sačuvati projektno sufinansiranje, a sprečiti ovakvu neprihvatljivu praksu. Rešenje bi, čini se, trebalo tražiti u tome da se predvide sankcije za neispunjavanje obaveza organa javnih vlasti, a naročito obaveza koje se odnose na opredeljivanje sredstava za projektno sufinansiranje u budžetu i raspisivanje javnih konkursa. Takođe, trebalo bi obezbediti veću transparentnost postupka, od raspisivanja javnog konkursa, pa sve do donošenja odluke, a posebno predvideti obavezu objavljivanja zapisnika stručnih komisija, kako bi se javnosti stavio na uvid način na koji je komisija „merila” ostvarivanje javnog interesa konkretnim projektima. Na posletku, adekvatnu evaluaciju projekata valjalo bi olakšati standardizacijom projektnog sufinansiranja, jedinstvenim i preciznije formulisanim pravilima za evaluaciju.

Izveštaj se bavi i izborom kandidata za članove Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, u kontekstu predloga poslanice SNS-a Dušice Stojković Odboru za kulturu i informisanje da Skupštini uputi zahtev za autentično tumačenje člana 11. Zakona o elektronskim medijima koji uređuje postupak izbora ovlašćenih kandidata. Predloženim autentičnim tumačenjem tog člana Zakona, organizacije koje ulaze u krug organizacija koje zajedno čine jedinstvenog ovlašćenog predlagača bile bi naterane da ako dogovorom ne uspeju da utvrde konačan predlog dva kandidata za člana Saveta, glasaju samo za jednog kandidata. Ovakvo tumačenje problematično je iz više razloga. Prvo, ono ne proizlazi iz samog teksta zakona. Organizacije, svaka ponaosob, imaju pravo da kandiduju dva kandidata, te se ne vidi zašto bi, ako već smeju da predlože dva kandidata, u odsustvu dogovora morale da glasaju samo za jednog. Čini se da bi same organizacije koje ulaze u krug organizacija koje zajedno čine jedinstvenog ovlašćenog predlagača morale da imaju slobodu da same izaberu način na koji će utvrditi predlog dva kandidata, umesto što bi im taj način bio nametnut.

U delu izveštaja koji je posvećen monitoringu procesa usvajanja novih zakona bavimo se izmenama Zakona o javnim medijskim servisima i Zakonom o privremenom uređivanju načina naplate takse za javni medijski servis. Izmenama Zakona o javnim medijskim servisima predviđeno je da se javni medijski servisi i u 2016. godini delimično finansiraju iz budžeta, i to za obavljanje osnovne delatnosti. Zakon o privremenom uređivanju

načina naplate takse za javni medijski servis predviđa da se naplata takse vrši preko snabdevača električnom energijom. Pored načina naplate takse, Zakon u članu 9. uređuje i njenu visinu, fiksirajući je na iznos od 150 dinara. Nekoliko stvari ostalo je nejasno nakon ovakvog produžetka budžetskog finansiranja osnovne delatnosti javnog medijskog servisa. Prvo, nije jasno kako će se primenjivati odredbe Zakona o javnim medijskim servisima koje su i ranije omogućavale budžetsko finansiranje projekata koji se odnose na posebne ciljeve javnog interesa, kao i kako će izmene uticati na metodologiju praćenja prihoda i rashoda javnih servisa. Drugo, postavlja se pitanje svrhe uspostavljenog sistema finansiranja predviđenog Zakonom o javnim medijskim servisima, ako se njegovi ključni delovi mogu iz godine u godinu menjati, a formalno napušten model budžetskog finansiranja, takođe, iz godine u godinu, produžavati. Budžetsko finansiranje, jednostavno, ne podstiče finansijsku disciplinu javnih medijskih servisa i, povrh svega, olakšava neprimerene pritiske na uređivačku nezavisnost. Pored toga, predložena rešenja mogla bi dovesti do problema u praksi i još više udaljiti javne servise od ekonomski održivog modela finansiranja.

U ovom izveštaju bavimo se i postupkom kontrole koji je Zaštitnik građana sproveo u Komunalnoj policiji grada Beograda, kao i postupkom kontrole koji je Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti sproveo u psihijatrijskoj klinici „Laza Lazarević”, a u vezi sa neovlašćenim objavljivanjem podataka iz te klinike u programu TV Pink.

U delu izveštaja posvećenom procesu digitalizacije bavimo se odlukom Regulatornog tela za elektronske medije da se pokrajinski javni servis više ne emituje iz alotmenta Avala, a u delu posvećenom procesu privatizacije, likvidacijom JP Tanjug, ali i činjenicom da gotovo dva meseca nakon isteka zakonskog roka i nakon odluke vlade, Tanjug nastavlja nesmetano da obavlja svoju delatnost, bez ikakve reakcije nadležnih državnih organa.

Kao svojevrsan zaključak, na isteku 2015. godine moramo da ukažemo na sledeće:

Društveni položaj i ugled koji medijski profesionalci, a posebno novinari, uživaju u društvu, u toj meri je narušen da solidarnost jednog dobrog dela javnosti izostaje čak i u slučajevima u kojima su oni očigledno i nesporno izloženi pretnjama i napadima ili izloženi uvredama, a ugroženi bivaju dodatno viktimizovani, pre svega na društvenim mrežama, gde bivaju optuženi da su sami krivi za napad, da su mu doprineli, da su ga iskonstruisali, da su bili plaćeni da ga izmisle, i slično. Ovakva viktimizacija nakon napada i uvreda ne može se drugačije kvalifikovati nego kao linč i zlostavljanje, i neophodno je iznaći mehanizme, kako bi se novinari od nje zaštitili. U suprotnom, napadi na novinare,

pretnje ili uvrede kojima su izloženi ostajace sve cešće neprijavljeni, ostajace „siva brojka” skrivena od javnosti, zbog straha žrtava od novog zlostavljanja, pre svega na društvenim mrežama, ali i ne samo na njima, koje po pravilu usledi nakon svakog sličnog incidenta. Ništa bitno neće se promeniti ni nakon napada na Zlatiju Labović, ne samo ako premijerovo obećanje da će ministar biti smenjen ostane neispunjeno već ni ako odgovorni za nastavak zlostavljanja, kome je bila izložena u danima koji su usledili nakon što je i sam ministar Gašić priznao da za svoj sramni postupak nema opravdanja, ne budu izvedeni pred lice pravde. U suprotnom, novinari će biti vređani, ponižavani i napadani i dalje, samo što će biti sve manje onih novinara koji će napade na sebe uopšte prijavljivati.

Drugi zaključak, koji nam se nakon decembra sam nameće, jeste to da je implementacija projektnog sufinansiranja dovoljno kompromitovana da je neophodno hitno menjati propise koji je regulišu, i to pre svega tako što bi se predvidele sankcije za neispunjavanje obaveza organa javnih vlasti, a naročito obaveza opredeljivanja sredstava u budžetu za projektno sufinansiranje i raspisivanja javnih konkursa. Takođe, neophodno je uraditi više kako bi ovi postupci bili zaista transparentni, te sve nivoe vlasti koji sufinansiraju medijske projekte obavezati da pored konkursa i rešenja o raspodeli, objavljuju i zapisnike stručnih komisija. Na posletku, valjalo bi standardizovati pravila za evaluaciju i dosledno ih se pridržavati. Nažalost, implementacijom projektnog sufinansiranja moći ćemo da budemo zadovoljni tek kada, po prvi put, bude bila doneta odluka kojom će dodeljena sredstva morati da budu vraćena u budžet, bilo zato što su nepravilno dodeljena, ili nenamenski utrošena. Dok se to ne bude desilo, ostaće sumnja da projektno sufinansiranje formalno postoji, ali da se suštinski ništa nije promenilo, a posebno da interes javnosti ništa bolje nije zaštićen nego što je to bio slučaj u starim vremenima direktnog budžetskog finansiranja.